

■ Χριστιανική Ἀπολογητική ἐναντι τῶν Παγανιστῶν καὶ τῶν Συγκρητιστῶν

Ἡ Λογοκλοπὴ τῆς ἡμερομηνίας τῶν Χριστουγέννων*

«...τόσο ὁ διαχωρισμὸς τῆς Ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων ἀπὸ τὴν Ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων, ὅσο καὶ ἡ ἐπιλογὴ τῆς 25ης Δεκεμβρίου ὡς ἡμέρα ἑορτασμοῦ, ἔγιναν γιὰ πραγματιστικούς ἐκκλησιαστικούς λόγους καὶ ὄχι γιὰ λόγους ἀντιγραφῆς ἢ ἀνταγωνισμοῦ παγανιστικῶν προτύπων»

Μέρος Β'.

Ἡ ἡμερομηνία ἑορτῆς τοῦ «sol invictus»

Ἔσοι ὑποστηρίζουν, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἀντέγραψαν τὴν ἡμερομηνία Ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων ἀπὸ τὴν ἑορτὴ τοῦ «sol invictus», προτείνουν, ὅτι ἡ δευτέρα ξεκίνησε τὸ 274 μ.Χ., τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐρηλιανοῦ. Δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπολύτως ἱστορικὸ ἢ ἀρχαιολογικὸ δεδομένο ποὺ νὰ στηρίζει αὐτὴ τὴν ἄποψη¹⁸. Εἶναι ἀποδεδειγμένο ὅτι ὁ Αὐρηλιανὸς ἔκτισε ἕναν μεγαλοπρεπῆ ναὸ πρὸς τιμὴ τοῦ ἡλίου τὴν ἐποχὴ αὐτή, ὅτι ἀναβάθμισε τοὺς ἱερεῖς τοῦ ναοῦ σὲ *pontifices*, ἀλλὰ καμιά ἀναφορὰ σὲ ἑορτὴ τοῦ ἡλίου τὴν 25η Δεκεμβρίου δὲν ὑπάρχει πρὶν τὸ 354 μ.Χ. καὶ αὐτὴ ἀμφισβητήσιμη, ὅπως θὰ δοῦμε. Οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς παραπάνω θεωρίας θεωροῦν, ὅτι ἐφόσον τὸ Χειμερινὸ Ἡλιοστάσιο ἔπεφτε αὐτὴ τὴν ἡμέρα, εἶναι αὐταπόδεικτο, ὅτι πρέπει νὰ ὑπῆρχε μιὰ τέτοια ἑορτὴ. Λοιπόν, τίποτα δὲν εἶναι αὐταπόδεικτο, ἂν δὲν μαρτυρεῖται ἀπὸ τὶς πηγές.

Οἱ παλαιότερες ρωμαϊκὲς ἑορτὲς πρὸς τιμὴ τοῦ ἡλίου, δηλ. ἡ 8ῃ ἢ 9ῃ Αὐγούστου, ἴσως ἡ 28ῃ Αὐγούστου καὶ ἡ 11ῃ Δεκεμβρίου, μαρτυροῦνται ἀπὸ ἐπιγραφικὸ ὕλικό¹⁹, τὸ ὁποῖο εἶναι προγενέστερο τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ Α΄ αἰ. μ.Χ. καὶ δὲν ἔχουν καμιὰ ἀστρολογικὴ συσχέτιση μὲ ἰσημερίες ἢ ἡλιοστάσια. Ἀπὸ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ Α΄ αἰ. μ.Χ. μέχρι τὸ 354, δὲν ὑπάρχει ἀναφορὰ σὲ ρωμαϊκὴ ἑορτὴ τοῦ ἡλίου, οὔτε κὰν στὸ Feriale Duranum, ἓνα ρωμαϊκὸ στρατιωτικὸ ἡμερολόγιο ἀπὸ τὴν Dura Europos, ποὺ χρονολογεῖται στὸ 227 μ.Χ. Αὐτὸ ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν σιωπὴ τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν πηγῶν γιὰ τὸ διάστημα τῶν τριῶν αἰῶνων, εἶναι ὅτι ἡ λατρεία τοῦ ἡλίου εἶχε ἀτονήσει, ἂν δὲν εἶχε ἐξαλειφθεῖ, μὲ μόνες προσπάθειες διάσωσης τῆς αὐτῆς τοῦ Ἡλιογάβαλου, ὁ ὁποῖος κατ' οὐσίαν εἰσήγαγε νέα λατρεία ἀπὸ τὴν πατρίδα του Συρία, καὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ. Ὡστόσο, σὲ καμιὰ ἀπὸ τὶς δύο δὲν ἐγκαινιάστηκε ἡλιακὴ γιορτὴ τὴν 25ῃ Δεκεμβρίου.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω προκύπτει, ὅτι τὴν ἐποχὴ ποὺ καθιερώθηκε ἡ 25ῃ Δεκεμβρίου ὡς ἡμέρα Ἑορτῆς τῆς Γέννησης τοῦ Χριστοῦ στὴν Ρώμη, δὲν ὑπῆρχε ἀντίστοιχη ἑορτὴ τοῦ ἡλίου, τὰ δὲ Σατουρνάλια ξεκινοῦσαν τὴν 17ῃ Δεκεμβρίου καὶ τελείωναν τὴν 22ῃ ἢ 23ῃ Δεκεμβρίου.

Τὸ Καλανδάριο τοῦ Φιλόκαλου²⁰ τοῦ 354 μ.Χ. καταγράφει τοὺς ἀγῶνες, οἱ ὁποῖοι θεσπίστηκαν καὶ ἦταν σὲ ἰσχὺ τὴν ἐποχὴ ποὺ γράφτηκε. Ἀναφέρει ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης στὶς 28 Αὐγούστου (SOLIS·ET·LVNAE·CM·XXIII), ludii πρὸς τιμὴ τοῦ ἡλίου μεταξὺ 19-22 Ὀκτωβρίου (LVDI SOLIS ·CM·XXXVI), καὶ πάλι ἀγῶν στὴν ἑορτὴ Natalis Invicti τὴν 25ῃ Δεκεμβρίου (N·INVICTI·CM·XXX). Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Αὐρηλιανὸς ὄρισε νὰ γίνονται ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ ἡλίου, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ Chronica Sancti Hieronymi²¹, καὶ τὸ Καλανδάριο τοὺς ταυτίζει μὲ αὐτοὺς ποὺ γίνονταν στὸ διάστημα 19-22 Ὀκτωβρίου²². Κάποιοι συγγραφεῖς²³ ἀρνοῦνται τὴν ταύτιση τῶν ἀγῶνων τοῦ Αὐρηλιανοῦ μὲ τοὺς ἀγῶνες ποὺ διεξάγονταν τὸν Ὀκτώβριο καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐτοὶ γίνονταν τὸν Δεκέμβριο. Γιὰ τὸν ἰσχυρισμὸ τους στηρίζονται ἀποκλειστικὰ στὸν Ἰουλιανὸ τὸν Παραβάτη, ὁ ὁποῖος ἔγραψε στὸν Ὑμνο του στὸν ἡλίο τὸ 362, ὅτι οἱ μεγαλοπρεπέστεροι ἀγῶνες πρὸς αὐτὸν διεξάγονταν στὸ τέλος Δεκεμβρίου.

Ἐχει ἀποδειχθεῖ, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ψεύδονταν σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις. Ἡ πρώτη εἶναι αὐτή. Οἱ μεγαλοπρεπέστεροι ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ ἡλίου ἦταν αὐτοὶ τοῦ Ὀκτωβρίου, ἐπειδὴ συμ-

μετείχαν 36 ἄρματα (τὸ XXXVI πού βλέπουμε στὸ τέλος τῆς ἐγγραφῆς). Στὸς ἀγῶνες τοῦ Αὐγούστου συμμετείχαν 24 ἄρματα (τὸ XXIII πού βλέπουμε στὸ τέλος τῆς ἐγγραφῆς) καὶ στὸν ἀγῶνα τοῦ Δεκεμβρίου 30 ἄρματα (τὸ XXX πού βλέπουμε στὸ τέλος τῆς ἐγγραφῆς). ***Ε**πειτα, σύμφωνα

μὲ τὸ Καλανδάριο, ὁ ἀγῶνας τοῦ Δεκεμβρίου γίνονταν πρὸς τιμὴ τῆς γέννησης τοῦ Ἀνίκητου (Natalis Invicti), ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ ἡλίου, διότι τότε θὰ ἔπρεπε νὰ γράφει «Invicti Solis». ***Α**ρα καὶ πάλι μόνο ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης καὶ ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦν δέχονται, ὅτι πρόκειται γιὰ ἐορτὴ τοῦ ἡλίου καὶ ἡ πληροφορία εἶναι ἀναξιόπιστη καὶ μεταγενέστερη (362). **Κ**αὶ τέλος, οἱ ἀγῶνες τοὺς ὁποίους ὠρίσε ὁ Αὐρηλιανὸς διεξάγονταν κάθε τέσσερα χρόνια, γεγονός πού μειώνει σημαντικὰ τὴν σημασία τους στὴν ἐορταστικὴ ζωὴ τῆς Ρώμης.

Πάντως εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἰουλιανὸς αὐτὸς πού ἀναιρεῖ τὰ ὅσα γράφει, διότι ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου, στὸ τέλος τοῦ ὕμνου ἀναφέρει ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ ἡλίου καὶ ὄχι ἀγῶνα, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὴν 25ῃ Δεκεμβρίου. **Γ**ράφει δηλαδή:

«εἰ σοὶ μετὰ τοῦτο φαίην, ὡς καὶ τὸν Μίθραν τιμῶμεν καὶ ἄγομεν Ἥλιῳ τετραετηρικοὺς ἀγῶνας, ἐρῶ νεώτερα· βέλτιον δὲ ἴσως ἐν τι τῶν παλαιότερων προθεῖναι»²⁴.

«Αν πρέπει κατόπιν νὰ σοῦ πῶ καὶ αὐτό, ὅτι καὶ τὸν Μίθρα τιμοῦμε καὶ γιὰ τὸν Ἥλιο διεξάγομε ἀγῶνες κάθε τέσσερα χρόνια, θὰ μιλοῦσα γιὰ τὰ πρόσφατα. ***Ι**σως εἶναι καλύτερο νὰ σοῦ μιλήσω γιὰ τὰ παλαιότερα».

Τί ἐννοεῖ ὡς παλαιότερα; ***Ο**χι τὴν συγκεκριμένη γιορτὴ, ἀλλὰ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἐόρταζαν τὴν Πρωτοχρονιά μετὰ τὸ χειμερινὸ ἡλιοστάσιο:

«οἱ δὲ ἡμέτεροι προπάτορες ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θειοτάτου βασιλέως τοῦ Νουμᾶ μειζόνως ἔτι τὸν θεὸν τοῦτον σεβόμενοι τὰ μὲν τῆς χρείας ἀπέλιπον, ἅτε οἶμαι φύσει θεῖοι καὶ περιττοὶ τὴν διάνοιαν, αὐτὸν δὲ εἶδον τούτων τὸν αἴτιον καὶ ἄγειν ἔταζαν συμφώνως ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν ὠρῶν τὴν νομηνίαν, ὅποτε ὁ βασιλεὺς Ἥλιος αὐθις ἐπανάγει πρὸς ἡμᾶς ἀφείς τῆς μεσημβρίας τὰ ἔσχατα καὶ

ὡσπερ περὶ νόσσαν τὸν αἰγοκέρατα κάμψας ἀπὸ τοῦ νότου πρὸς βορρᾶν ἔρχεται μεταδώσων ἡμῖν τῶν ἐπετείων ἀγαθῶν»²⁵.

Αὐτό, λοιπόν, πὸν λέει ἐδῶ ὁ Ἰουλιανός, δὲν εἶναι ὅτι οἱ ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ ἡλίου ὀρίστηκαν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους, ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ τοῦ νέου ἔτους. Παραβλέπουμε, βέβαια, τὴν ἀνοησία περὶ τοῦ Νουμᾶ. Παρακάτω μιλάει γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς 25ης Δεκεμβρίου:

«... τοῖς Κρονίοις οὔσι τελευταίοις εὐθὺς συνάπτει κατὰ τὸν κύκλον τὰ Ἡλίαια, ἃ δὴ πολλάκις μοι δοῖεν οἱ βασιλεῖς ὑμνῆσαι καὶ ἐπιτελέσαι θεοί, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῶν ὄλων Ἥλιος,...»²⁶.

Ἡ φράση «ἃ δὴ πολλάκις μοι δοῖεν οἱ βασιλεῖς ὑμνῆσαι καὶ ἐπιτελέσαι θεοί» μπορεῖ νὰ σημαίνει, ὅτι ἐν τέλει τὰ Ἡλίαια ὀρίστηκαν νὰ ἐορτάζονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἰουλιανό. **Εἶναι** ξεκάθαρο ὅτι, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Ἡλιογάβαλου καὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἔτσι καὶ μὲ τὸν Ἰουλιανὸ ἡ λατρεία τοῦ ἡλίου ἔχει περισσότερο προσωπικὴ ἀξία²⁷, παρὰ μπορεῖ νὰ εἰδωθεῖ ὡς εὐρεία λατρεία, ἱκανὴ νὰ ἐπισκιάσει τὶς ἥδη ὑπάρχουσες. **Εἰδικὰ** γιὰ τὸν Ἰουλιανό, ἡ σύγχρονη ἔρευνα ἀποτείνεται, ὅτι ἔκλινε πρὸς τὴν λατρεία τῆς Κυβέλης περισσότερο, ἀπ' ὅτι πρὸς τὴν λατρεία τοῦ ἡλίου²⁸. **Απορρίπτεται** ἡ ἄποψη, πὸν θέλει τὴν λατρεία τοῦ ἡλίου ὡς μονοθεϊστικὴ μὲ ἐνοειδεῖς συγκεντρωτικὲς τάσεις.

Συνεπῶς, ἡ καθιέρωση τῆς Ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων προηγεῖται χρονικὰ ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη τῆς λατρείας τοῦ ἡλίου, ἡ ὁποία τοποθετήθηκε τὴν 25η Δεκεμβρίου ἐνδεχομένως ἀπὸ τὸν Ἰουλιανὸ καὶ εἰς ἀντικατάσταση τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀνίκητου, ἀλλὰ ὄχι ἡλίου, ἡ ὁποία εἶναι καταγεγραμμένη τὸ 354 (καὶ αὐτὸ στὴν περίπτωση πὸν δὲν πρόκειται γιὰ μεταγενέστερη προσθήκη στὸ Καλανδᾶριο).

Ἄρα οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἀντέγραψαν καμιὰ προηγούμενη παγανιστικὴ ἐορτὴ, πολὺ περισσότερο μιὰ ἐορτὴ ἡσσοнос σημασίας, ὅπως αὐτὴ τοῦ ἡλίου. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι νὰ συνέβη τὸ ἀντίθετο, δεδομένης τῆς ἀνταγωνιστικῆς διάθεσης τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐναντι τοῦ ἐπικρατοῦντος Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς προσπάθειάς του νὰ τὸν ἐξάλειψει.

(Ἔπεται τὸ Μέρος Β')

(*) **Βλ.** <https://www.impantokratoros.gr/xristoygenna-logokloph.el.aspx>. • **Ἐπιμέλ.** ἡμετ.

18. Steven Hijmans, Sol: The sun in the art and religions of Rome, p. 588.

19. Βλ. σχετ. Degrassi 1963, σ. 493 για την 8η-9η Αυγούστου, σ. 503 για την 28η Αυγούστου και σσ. 535-6 για την 11 Δεκεμβρίου.

20. Βλ. http://www.tertullian.org/fathers/chronography_of_354_06_calendar.htm

21. Chronica Sancti Hieronymi, ed. Rudolf Helm, Berlin 1956, p. 223, επίσης *Chronica Urbis Romae*, ed. R. Valentini-G. Zucchetti, Rome 1940, 279.4.

22. Κατὰ τὸν ἐκδότη τοῦ Καλανδάριου Theodor Mommsen, CIL I p. 355.

23. Βλ. σχετ. S. Berrens, *Sonnenkult und Kaisertum von den Severn bis zu Constantin I*, Stuttgart 2004, pp. 107-9.

24. 156C, ed. W. C. Wright (Loeb Classics 1913), p. 424.

25. Βλ. ὄ.π. σ. 426.

26. Βλ. ὄ.π. σ. 428

27. P. Ἀθανασιάδη-Fowden, *Julian and Hellenism*, Oxford 1981.

28. R. Smith, *Julian's Gods. Religion and Philosophy in the Thought and Action of Julian the Apostate*, London-New York 1995.